Valtion kehitysyhtiö Vake Oy

Lausunto eduskunnan ympäristövaliokunnalle

U 2/2020 vp - Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamiseksi ja 14.1.2020 annettu muutettu ehdotus Euroopan aluekehitysrahastoa, Euroopan sosiaalirahasto plussaa, koheesiorahastoa ja Euroopan meri- ja kalatalousrahastoa koskevista yleisistä säännöksistä ja rahoitussäännöistä sekä turvapaikka- ja maahanmuuttorahastoa, sisäisen turvallisuuden rahastoa ja rajaturvallisuuden ja viisumipolitiikan rahoitusvälinettä koskevista rahoitussäännöistä (oikeudenmukaisen siirtymän rahasto)

Valtion kehitysyhtiö Vake Oy kiittää eduskunnan ympäristövaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto oikeudenmukaisen siirtymän rahaston ja siihen liittyvien rahoituskehysten muutosten osalta, sekä saapua paikan päälle kuultavaksi asiantuntijana.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi tiiviisti

Nykyisen von der Leyenin komission kärkihankkeen Euroopan vihreän kehityksen ohjelman, nk. European Green dealin, tavoitteena on rakentaa Euroopasta ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä. Julkisen ja yksityisen sektorin investointien mobilisoiminen sekä 25% EU-budjetista suuntaaminen ilmastotoimenpiteisiin ovat merkittävässä roolissa lainsäädännön uudistamisen rinnalla vauhdittaessa unionia kohti kunnianhimoista ilmastotavoitetta. Tammikuussa 2020 komissio julkaisi tiedonannon Euroopan vihreän kehityksen investointiohjelmasta, jonka investointipilarin osan muodostaa oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin tarkoituksena on tukea kasvihuonepäästöintensiivisten alueiden siirtymää eroon fossiilisista polttoaineista sekä hiili-intensiivisistä prosesseista kohti ilmastoneutraaliustavoitetta. Mekanismi käsittää kolme pilaria: oikeudenmukaisen siirtymän rahaston, InvestEU-ohjelmaan sisältyvän oikeudenmukaisen siirtymän järjestelyn sekä Euroopan investointipankin toteuttaman julkisen sektorin lainajärjestelyn. Näiden tavoitteena on saada liikkeelle yhteensä yli 100 miljardin euron investoinnit ja komission budjetissa on varattu näihin 9,3mrd (ml. EIP-takauksen). Erityisesti kahdessa ensimmäisessä pilarissa toteutumisen edellytyksenä ovat vahvat kansallisen tason täydentävät rahoitustoimenpiteet.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi Suomessa

U-kirjeen mukaisesti Suomen laskennallinen osuus oikeudenmukaisen siirtymän rahaston varoista on 164,8 miljoonaa euroa, johon on lisättävä kansallisen osarahoituksen lisäksi vähintään 1,5-kertaisesti varoja EAKR:stä ja ESR+:sta. Komission arvion mukaan Suomessa kokonaisrahoitus rahaston puitteissa olisi 749 miljoonaa euroa, josta EU:n rahoitusosuus olisi noin 412 miljoonaa euroa ja tarvittavan kansallisen julkisen ja yksityisen vastinrahoituksen noin 337 miljoonaa euroa.

Myös toisen pilarin InvestEU-ohjelman parissa oleva oikeudenmukaisen siirtymän järjestely edellyttää koko Euroopan investointiohjelman tapaan varsinaisten sijoituskohteiden pääomittamista kumppanien, kuten Euroopan Investointipankin tai kansallisten vastinkappaleiden, toimesta. Sijoituksille saadaan InvestEU-ohjelman kautta EU-budjettitakuu.

U-kirjeen mukaisesti Suomen saanto koostuu hiili-intensiivisten alueiden teollisuuslaitosten kasvihuonekaasupäästöistä (61 %), työllisyydestä teollisuudessa (22 %) sekä turpeen tuotannosta (17 %). Euroopan komission uusimmassa talouden ohjausjakson maaraportissa nostetaan esille erityisesti turpeen energiankäyttö, minkä Suomen hallitus on sitoutunut puolittamaan vuoteen 2030 mennessä vauhdittaen siten merkittävästi hallituksen hiilineutraaliustavoitetta 2035. Turpeen tuotanto työllistää noin 2300 ihmistyövuoden verran Suomessa.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin toimenpiteiden ennakoitu vaikutus on suurin Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla, jotka ovat jo koheesiotoimenpiteiden kohteita heikomman työllisyyden ja selkeästi EU:n keskiarvoa alemman (91%) BKT:n tasaamiseksi. Ilman kohdennettuja toimenpiteitä turveintensiivisten alueiden työllisyys voi heikentyä entisestään.

Komission maaraportissa tuodaan esille konkreettisia ehdotuksia oikeudenmukaisen siirtymän rahaston toimenpiteille Suomessa, luoden pohjaa alueellisille oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelmille. Korkean prioriteetin investointeja ehdotetaan kehittyneiden teknologioiden tutkimukseen, kehitykseen ja käyttöönottoon, sekä puhtaan energian, kasvihuonepäästövähennysten, energiatehokkuuden sekä uusiutuvan energian teknologioiden ja infrastruktuurin levittämiseksi. Työvoiman uudelleenkouluttamisen lisäksi toimenpiteitä ehdotetaan myös turvealueiden entisöimiseen sekä uudelleenkäyttöön.

Ilmastorahasto ja Vake Oy hallituksen strategiaehdotus

Sanna Marinin hallituksen ilmastokokouksessa 3.2.2020 julkistettiin seuraava linjaus: “Hallitus perustaa ilmastorahaston, jonka pohjana on Valtion kehitysyhtiö VAKE. Rahasto keskittyy ilmastonmuutoksen torjuntaan, digitalisaation edistämiseen sekä teollisuuden vähähiilisyyden vauhdittamiseen. Vähähiiliseen talouteen siirtymiseksi tarvitaan riittäviä panostuksia esimerkiksi kiertotalouden, puhtaan teknologian ratkaisujen sekä energiatehokkuuden kehittämiseksi. VAKEn pääoman suuruus on yli 2 miljardia euroa. Tämän hallituskauden aikana ilmastorahaston on mahdollista käyttää satoja miljoonia euroja.”

Vake Oy:n syksyllä 2019 laadittu strategiaehdotus painottaa Euroopan vihreän kehityksen investointiohjelman tavoin lainsäädännön ja osaamisen kehittämisen lisäksi myös pikaisesti huomattavia lisäinvestointeja. Ilmastonmuutoksen torjumisen lisäinvestointitarpeeksi on arvioitu Suomessa yli miljardi euroa vuodessa seuraavien kriittisten 10-15 vuoden aikana.

Yhtiön strategiaehdotuksen ytimessä on markkinapuutetta sekä investointiaukkoja paikaten vauhdittaa ilmastoinvestointeja tapahtumaan nopeammin sekä laajempina kuin puhtaasti yksityisin varoin tapahtuisi. Tämä on myös Euroopan investointiohjelman InvestEU:n pohja-ajatus. Vaken toiminnan ytimessä on tunnistaa parhaimmat pääomitettavat kohteet ilmastoinvestointien kentässä keskittyen neljään erilaiseen investointikategoriaan: teollisen

mittaluokan ilmastoinvestointien skaalaus, julkiset alustat, nk. PPP eli Public Private Partnership-kohteet sekä uudentyyppiset rahastosijoitukset.

Roolissaan Vake asemoituisi sidosryhmien sekä asiantuntijoiden tunnistamaan innovaatiorahoituksen pullonkaulaan: skaalaamaan mm. Business Finlandin tukemia ilmastoratkaisuja merkittävästi suurempaan mittaluokkaan. Vaken rahoituksen jälkeen ratkaisuilla olisi edellytykset kasvaa markkinaehtoisten toimijoiden kuten Suomen Teollisuussijoitus Oy:n rahoituksella.

Yhtiön kanta ehdotukseen

Valtioneuvoston tapaan, Valtion kehitysyhtiö Vake Oy, näkee unionin kunnianhimoiset ilmastotavoitteet haasteena, mutta myös merkittävänä liiketoimintamahdollisuuksena. Siksi myös yhtiö tukee lähtökohtaisesti ehdotusta oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta sekä varojen uudelleenkohdentamista tukemaan ilmastoneutraalia siirtymää.

Vaken oman ehdotuksensa mukaisesti yhtiö voisi olla merkittävä kansallisen, yksityisen ja EU-tason rahoituksen vivuttaja. Uskottavalla pääomallaan Vake toimisi EU:n ilmasto- ja innovaatiorahoituksen kansallisena vastinkappaleena sekä yksityisiä sijoittajia aktivoivana tekijänä kymmenien ja satojen miljoonien eurojen yksittäisissä investointikohteissa.

Tämä näkemys sopii hyvin yhteen myös oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin ehdotuksen kanssa. Ehdotusten sekä rahoitusratkaisujen täsmentyessä alustavasti esimerkiksi toisen pilarin InvestEU-ohjelmaan sisältyvä oikeudenmukaisen siirtymän järjestely ja kansallinen osarahoitus investointikohteiden muuten sopiessa ilmastorahaston toiminnalle suunniteltuun luonteeseen voisivat olla Vakelle luonnollisia tapoja osallistua kansallisen tason ratkaisujen kehittämiseen. Komission maaraportin ehdottamat investoinnit hiilineutraalin teknologian nopeampaan käyttöönottoon eri muodoissaan ovat linjassa omistajan aikaisemmin tehdyn ulostulon kanssa ilmastorahaston suunnasta teollisuuden vähähiilisen siirtymän vauhdittamisesta sekä ilmastonmuutoksen torjunnasta.

Helsingissä 9.3.2020

Paula Laine

Valtion kehitysyhtiö Vake Oy, toimitusjohtaja

Lähteet:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Sivut/U_2+2020.aspx
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-finland_en.pdf
https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-laati-tiekartan-hiilineutraaliin-suomeen-edellakavijyys-ilmastotoimissa-luo-mahdollisuuksia-koko-suomeen